

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΙΒΤΛΩΝ, ΚΑΙ ΚΤΡΙΩΣ ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΙΣ ἩΜΑΣ ΣΩΖΟΜΕΝΗΣ ΣΤΑ-
ΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΜΩΝ ΑΤΤΩΝ,

Πραγματεία σύντομος

ὑπὸ Κ. Κ.

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῶν Σιβυλλῶν διάφοροι γνῶμαι φέρονται τῶν φιλολόγων καὶ κριτικῶν οὕτως οἱ μὲν νομίζουν, ὅτι παράγεται ἀπὸ τῆς ἔβραικῆς γλώσσης παρὰ τὸ ῥῆμα καβάλ (λαμβάνειν), ἢ σαβάρ (κομίζειν), ἢ παρὰ τὸ ὄνομα βασιλά, σημαίνον γυναικα ἐγγαστρίμυθον [Βασιλ. Α'. κή. 7.], προστιθεμένου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ γράμματος σ (σίν). οἱ δὲ εἰκάζουν, ὅτι ἐσχηματίσθη ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς ἢ ἐκ τοῦ σαβάλ [καθιεροῦν, ἀφορίζειν εἰς χρῆσιν ἱεράν], ἢ ἐκ τῶν σὰβ καὶ ἀλωὰ, δηλούντων σκεῦος ἐκλεκτὸν τῷ θεῷ τινὲς δὲ καὶ ἀπὸ τῆς περσικῆς ἐπιχειροῦν γὰρ ἐτυμολογήσωσι τὴν λέξιν, λέγοντες, ὅτι τὸ ζωδιακὸν σημεῖον τῆς παρθένου ὄνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν ἀπὸ τοῦ στάχυος, τὸν ὁποῖον κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρα, κατὰ συνεκδοχὴν σούμβούλιον, ἢ σούμβούλιον ἄλλοι δὲ πάλιν καὶ ἀπὸ τῆς λατινικῆς, ἐκ τοῦ ἐπιθέτου sibus, τὸ ὁποῖον, ὡς διδάσκει ὁ Φῆστος, σημαίνει τὸ ὄξυν καὶ θερμόν (a). Κατὰ τὴν πιθανοτέραν ὅμως γνώμην τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων τὸ ὄνομα Σιβυλλα εἶναι ἐλληνικὸν, συντεθὲν ἐκ τῶν δύο λέξεων θεὸς καὶ βούλη, προφερομένων κατὰ τὴν αἰολικὴν διάλεκτον σιὸς καὶ βυλῆ, καὶ ἐμφα-

a) Περὶ τῶν ἐτυμολογιῶν τούτων ἰδὲ ἀκριβέστερον καὶ ἐκτενέστερον Fabricii Biblioth. Graec. Vol. I. 233. sq. [ἔκδ. Harles].

νετ γυναικα ἡ παρθένον θεόπνευστον, ἀποκαλύπτουσαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλὰς τοῦ θεοῦ (β). Ἐντεῦθεν τὸ δνομα τοῦτο ἐρμηνεύεται πολλάκις κατ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ προφῆτις, καὶ τοιαύτας προφήτιδας γυναικας ἀπάντωμεν πολλὰς εἰς τὰ παλαιὰ ἔθνη τὸ ἐν Δωδώνῃ ἀρχαιότατον μαντεῖον τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος εἰς τὴν Αἴγυπτον, καθιδρύθησαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου ὑπὸ γυναικῶν (γ), καὶ γυνὴ ἥτοι ὁ ἐν Δελφοῖς διερμηνεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ἡ Πυθία, ὡς εἶναι εἰς ὅλους γνωστότατον. Εἰς τὰς γυναικας ἀποδίδει ὁ Τάκιτος, μνημονεύων τὰς χρησμολόγους τῶν Γερμανῶν Αὔρινίαν καὶ Οὐηλήδαν, ἵδιόν τι χάρισμα προφητείας (δ), καὶ καθόλου δὲ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐπεκράτει μάλιστα ἡ ἴδεα, ὅτι αἱ γυναικες ἐκεῖναι, ὅσαι διέμεναν

: β) Οὕτως ὁ Οἰάρρων, δ πολυμαθίς καὶ πολυγράφος συγγραφεὺς τῶν Ῥωμαίων [ἀποθανὼν τὸ 29 ἔτος π. Χ.] παρὰ τῷ Λακταντίῳ, ὡς φαίνεται, ἀποδέχεται καὶ αὐτὸς ταύτην τὴν ἐτυμολογίαν [Lactantius, falsa religion. c. 6. “ M. Varro, quo nemo unquam doctior, „ ne apud Graecos quidem, vixit, in libris rerum divinarum, „ quos ad C. Caesarem pontificem maximum scripsit, dum de „ quindecimviris loqueretur, Sibyllinos libros ait non fuisse „ unius Sibyllae, sed appellari uno nomine Sibyllinos, quod .. omnes feminae vates Sibyllae sunt a veteribus nuncupatae; vel „ ab unius Deplhicis nomine, vel a consiliis Deorum enuntian- „ dis; σιοὺς enim Deos, non θεοὺς, et consilium non βουλὴν, „ sed βυλὴν appellabant Aeolice genere sermonis. Itaque Si- „ byllam dictam esse quasi θεοβούλην). ”]

(γ) Ἡροδότ. β. 54. “ χρηστηρίων δὲ περὶ τοῦ τε ἐν Ἑλλησι, καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ τόν δε Αἰγύπτιοι λόγον λέγουσι· ἔφθασαν οἱ „, ἱρεῖς τοῦ Θηβαϊέος Διὸς δύο γυναικας ἱρῆς ἐκ Θηβαίων ἔξαχθῆ- „, ναι ὑπὸ Φοινίκων· καὶ τὴν μὲν αὐτέων πυθέσθαι ἐς Λιβύην πριγμεῖσαν, „, τὴν δὲ ἐς τοὺς Ἑλληνας· ταύτας δὲ τὰς γυναικας εἶναι τὰς ἰδρυσα- „, μένας τὰ μαντήια πρώτας ἐν τοῖσι εἰρημένοισι ἔθνεσι. ”

δ) Tacit. de German. sit. et mor. c. 8. “ Adeo, ut effica- „, eius obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puel- „, lae queque nobiles imperantur. Inesse quin etiam sanctum

ἐπὶ ζωῆς παρθένοι, εἰχαν οἰκειοτέραν συνάφειαν πρὸς τὸ θεῖον,
καὶ ἐκρίνοντο κατ' ἔξοχὴν τῶν ἐμπνεύσεων αὐτοῦ ἄξιαι: (ε).

‘Ο ἀρχαιώτατος τῶν συγγραφέων, δοτις ἐμνημόνευσε
τῶν Σιβυλλῶν, εἶναι δὲ τὴν ἑ. πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταε-
τηρίδα ἀκμάσας Ἐφέσιος φιλόσοφος Ἡράκλειτος, παρὰ
τοῦ ὅποίου τρεῖς μαρτυρίας ἐσημείωσεν ὁ Φαβρίκιος (ζ). τὴν
μὲν παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ (ζ) “Σιβυλλα μαινομένῳ στό-
,, ματὶ καθ’ Ἡράκλειτον ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα καὶ
,, ἀμύριστα φθεγγομένη, χιλιῶν ἐτῶν ἔξικνεῖται τῇ φωνῇ
,, διὰ τὸν θεόν.” — τὴν δὲ, παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλε-
ξανδρεῖ (η). “Ἡράκλειτος γάρ οὐκ ἀνθρωπίνως φησὶν,
,, ἀλλὰ σὺν θεῷ μᾶλλον Σιβύλλῃ πεφάνθαι.” — τὴν δὲ
τρίτην εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ὑπὸ τὸνομα τοῦ Ἡρα-
κλείτου φερομένων ἐπιστολῶν, πρὸς Ἐρμόδωρον „Σι-
,, βυλλα ἐν πολλοῖς καὶ τοῦτο ἐφράσθη. Εξ Ἰάδος χώ-
„ρης ἥξει σοφὸς Ἰταλίγσιν. Εἰ δέ σε πρὸ τοσούτου αἰώ-
„νος, Ἐρμόδωρε, η Σιβυλλα ἔκεινη [ἀναπλήρωσον
„προνύνωσκεν, ἡτι παρόμοιον], καὶ τότε ἥσθα.” —
Μετὰ δὲ τὸν Ἡράκλειτον περὶ τῶν Σιβυλλῶν καὶ τῶν
χρησμῶν αὐτῶν ἀναφέρουν ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων,
καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐφεξῆς συγγραφέων, τῶν ὅποιων
διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ συγγράμματα. Μεγάλη δύμως
ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν ἡ διαφωνία, περὶ τοῦ, πόσαι
ἥσαν τὸν ἀριθμὸν αἱ προφήτιδες αὗται γυναικες, καὶ
περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤκμασαν. Ο Πλάτων μίαν μόνον

„aliquid et providum putant: nec aut consilia earum asper-
„nantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub divo Vespa-
„siano, Veledam, diu apud plerosque loco habitam; sed et
„olim Auriniam et complures alias venerati sunt, non adulata-
„tione, nec tanquam facerent Deas.

ε) ‘Idē Moehler’s Patrologie, herausgegeben von Dr. F. A. Reithmayr, (Regensburg 1840) Iter Bd. S. 944. f.

ζ) Αὐτόθι p. 229.

η) Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν.

η) Στρωματ. Δ'. κεφ. ιε. §. 70.

Σιβύλλαν ὄνομάζει, ἀλλὰ μὴ λέγων περὶ αὐτῆς, πόθεν
ἡτον; (θ). ὁ συγγραφεὺς τοῦ Περὶ θαυμάσιων ἀκουσμά-
των¹ συγγράμματος παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, δύμιλεν περὶ²
τῆς Κυμαίας (ι). Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, περὶ τῆς Δελ-
φικῆς, τὴν ὅποιαν ὄνομάζει Δάφνην, καὶ λέγει οὐσαν θυ-
γατέρα τοῦ Τειρεσίου (κ). Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς,
ὁ Πλίνιος, καὶ ὁ Ἰουβεγάλιος, μιᾶς μόνον μνημονεύοντιν,
ἀλλὰ δὲν ἔπειται ἐντεῦθεν, δτὶ δὲν ἔγνωριζαν καὶ ἄλλας.
Τρεῖς Σιβύλλας ιστορεῖν ὁ Παυσανίας (λ), τὴν Δελφικὴν.

θ) Πλάτ., Φαιδρ. §. 47. “καὶ ἐάν δὴ λέγωμεν Σιβύλλάν τε καὶ
,, ἄλλους, οὗσαι μαντικὴ χρώμενοι ἐνθέω, πολλὰ δὴ πολλοῖς προλέγον-
,, τες εἰς τὰ μέλλον ὥρθωσαν, μηκύνοιμεν ἄν, δῆλα παντὶ λέγοντες.”

ι) Ἀριστοτέλ. περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. 95. “ἐν τῇ Κύμη τῇ περὶ³
,, τὴν Ἰταλίαν δείκνυται τις, ὡς ἔοικε, θάλαμος κατάγειος, Σιβύλλης τῆς
,, χρησμολόγου, ἦν πολυχρονιωτάτην γενομένην παρθένον διαμείναι φα-
,, σιν, οὐσαν μὲν Ἐρυθραίαν, ὑπὸ τινῶν δὲ τὴν Ἰταλίαν κατοικούν-
,, των Κυμαίαν, ὑπὸ δέ τινων Μελάγκραιραν καλούμενην.”

κ) Βιβλιοθ. ιστορικ. 4, 66. “ἔπειθ’ οἱ μὲν Ἐπίγονοι τὴν πόλιν
,, ἐλόντες, διήρπασαν, καὶ τῆς Τειρεσίου θυγατρὸς Δάφνης ἔγκρατεῖς
,, γενόμενοι, ταύτην μὲν ἀνέθεσαν εἰς Δελφοὺς κατά τινα εὔχην, ἀκρο-
,, θίνιον τῷ θεῷ⁴ αὐτῇ δὲ τὴν μαντικὴν τοῦ πατρὸς οὐχ ἡτον εἰδύνα,
,, πολὺ μᾶλλον, ἐν Δελφοῖς διατρίψασα, τὴν τέχνην ἐπηγένησε. Φύ-
,, σει δὲ θαυμαστῇ κεχορηγημένη, χρησμοὺς ἔγραψε παντοδα-
,, ποὺς, διαφόρους ταῖς κατασκευαῖς παρὸ δέ φασι καὶ τὸν ποιητὴμ
,, “Ομηρον, πολλὰ τῶν ἐπῶν σφετερισάμενον, κοσμῆσαι τὴν ἴδιαν ποίη-
,, σιν. Ἐνθεαζούσῃς δὲ αὐτῆς πολλάκις, καὶ χρησμοὺς ἀποφαινομένης,
,, φασὶν ἐπικληθῆναι Σιβύλλαν⁵ τὸ γάρ ἐνθεάζειν κατὰ γλῶσσαν ὑπάρ-
,, χειν σιβυλλαίνειν.”

λ) Παυσαν. Φωκικ. κεφ. ιβ⁶. “πέτρα δέ ἐστιν ἀνίσχουσα ὑπὲρ ταύ-
,, της⁷ ἐπὶ ταύτη Δελφοὶ στᾶσάν φασιν ἀσαι τοὺς χρησμοὺς ὄνομα
,, ‘Ηροφίλην, Σιβύλλαν δὲ ἐπίκλησιν, τὴν πρότερον γενομένην ταύ-
,, την ταῖς μᾶλιστα δομοῖς οὖσαν ἀρχαίαν εῦρισκουν, ἦν θυγατέρα
,, ‘Ελληνες Διὸς καὶ Λαμίας τῆς Ποσειδῶ⁸ φασιν εἶναι, καὶ χρη-
,, σμούς τε αὐτὴν γυναικῶν πρώτην ἀσαι, καὶ ὑπὸ τῶν Λιβύων Σι-
,, βύλλαν λέγουσιν ὄνομασθῆναι. . . . Τὸ δὲ ἔπος τὸ ἐς τὴν Μάρ-
,, πησσον, καὶ τὸν ποταμὸν τὸν Ἀιδωνέα, τοῦτο οἱ Ἐρυθραῖοι τὸ ἔπος

**Ηροφίλην καλουμένην, τὴν Κυμαίαν Δημώ, καὶ Σάββην τὴν Ἐβραίαν καὶ τέσσαρας, ὁ Αἰλιανὸς, εἰς τὰς ὅποιας ὄμως κατὰ λεγομένην φήμην προσθέτει καὶ ἄλλας ἔξ, ὡςτε ὅλος αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς ἀπαρτίζεται εἰς δέκα (μ.). Καὶ δέκας τρώντι ἀπαριθμεῖ ὁ Λακτάντιος, ἀκολουθῶν τὸν Οὐάρρωνα, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς φαίνεται ἐπικρατέστερος. Εἶναι δὲ αἱ ἔξῆς πρώτη ἡ Περσὶς, ἡ Βαβυλωνία, ἡ Χαλδαία, ἡ καὶ Ἐβραία, Σάββη, ἡ Σαμβήθη ὄνομαζομένη δευτέρα, ἡ Λιβυκὴ, τῆς ὅποιας τὸ ὄνομα δὲν λέγεται τοσοῦτον σαφῶς τρίτη, ἡ Δελφικὴ, ἡ ἐν Δελφοῖς γεννηθεῖσα, καὶ Δελφὶς καλουμένη τετάρτη, ἡ κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κιμμερία πέμπτη, ἡ Ἐρυθραία ἕκτη, ἡ Σαμία, τῆς ὅποιας τὸ κύριον ὄνομα λέγουν Φυτώ ἐβδόμη, ἡ Κυμαία μὲν τὸ γένος, τὸ δὲ ὄνομα Ἀμάλθεια, ἡ Ἐρωφίλη, ἡ καὶ Ταράξανδρα, κατὰ δὲ τὸν Ρωμαῖον ποιητὴν Βιργίλιον, Δηϊφόβη ὄγδόη, ἡ Ἐλλησποντία ἐννάτη, ἡ Φρυγία καὶ δεκάτη, ἡ Τιβουρτία, Ἀλβουναία λεγομένη (ν.).*

**Η περιφημοτάτη δὲ πασῶν εἶναι ἡ Σιβύλλα ἐκείνη, εἰς τὴν ὄποιαν οἱ Ἐλληνες ἔδωκαν τὸ ὄνομα τῆς Ἐρυθραίας, ως ἐκ τῶν Ἐρυθρῶν τῆς Ἰωνίας οὖσαν ἀλλ'*

, ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῶν χρησμῶν τὴν δὲ ἐπὶ ταύτῃ χρησμοὺς κατὰ , ταύτᾳ εἰποῦσαν ἐκ Κύμης, τῆς ἐν Ὀπικοῖς εἶναι, καλεῖσθαι δὲ , αὐτὴν Δημὼ, συνέγραψεν Ὑπέροχος ἀνὴρ Κυμαῖος. Χρησμὸν δὲ , οἱ Κυμαῖοι τῆς γυναικὸς ταύτης ἐς οὐδένα εἰχον ἐπιδείξασθαι, λί- , θου δὲ ὑδρίαν ἐν Ἀπόλλωνος ἱερῷ δεικνύουσιν οὐ μεγάλην, τῆς , Σιβύλλης ἐνταῦθα κείσθαι φάμενοι τὰ ὀστᾶ ἐπεγράφη δὲ καὶ ὑ- , στερον τῆς Δημοῦς. Παρὰ Ἐβραίοις τοῖς ὑπὲρ τῆς Παλαιστίνης γυνὴ , χρησμολόγος, ὄνομα δὲ αὐτῇ Σάββη. Βηρώσου δὲ εἶναι πατρός, , καὶ Ἐρυμάνθης μητρός φασι Σάββην οἱ δὲ αὐτὴν Βαβυλωνίαν, , ἔτεροι δὲ Σιβύλλαν καλοῦσιν Λίγυπτίαν.

μ) Αἰλιαν. ποικίλ. ιστορ. βιβλ. ιβ. 35. "Σιβύλλαι τέσσαρες, ἡ , Ἐρυθραία, ἡ Σαμία, ἡ Αἰγυπτία, ἡ Σαρδιανή. Οἱ δέ φασι καὶ , ἔτέρας ἔξ, ως εἶναι τὰς πάσας δέκα, ὥν εἶναι καὶ τὴν Κυμαίαν, , καὶ τὴν Ιουδαίαν."

ν) Lactant. de falsa relig. c. 6. -- Παρβλ. Hieronym. contra

αὐτὴν, ἀφοῦ μετέβη εἰς τὴν Κύμην τῆς Ἰταλίας, προσηγορεύθη ὑπὸ τῶν Λατίνων Κυμαία [Cumana]. Ὁ φιλόσοφος δὲ καὶ μάρτυς Ἰουστῖνος λέγει περὶ αὐτῆς, ὅτε πολλοὶ τὴν ἥθελαν καταγομένην ἐκ τῆς Βαβυλώνος, καὶ θυγατέρα τοῦ ἱστορικοῦ τῶν Χαλδαίων Βηρωσσοῦ ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Καμπανίαν, καὶ ἔδιδεν ἐκεῖ τοὺς χρησμοὺς εἰς τινα πόλιν ὄνομαζομένην Κουμᾶν περιγράφει δὲ τὸ ἄντρον αὐτῆς, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐχρησμοδότει, ὡς ἔξῆς (ξ). "Ἐσται δὲ ὑμῖν ῥᾳδίως τὴν ὁρθὴν Ἱεοσέβειαν ἐκ μέρους παρὰ τῆς παλαιᾶς Σιβύλλης, ἐκ τινος δυνατῆς ἐπιπνοίας διὰ χρησμῶν ἡμᾶς διδάσκοις, μανθάνειν ταῦθ', ἀπερ ἐγγὺς εἶναι δοκεῖ τῇς τῶν προφητῶν διδασκαλίας. Ταύτην δὲ ἐκ μὲν Βαβυλώνος ὠρμῆσθαι φασι, Βηρωσσοῦ, τοῦ τὴν χαλδαϊκὴν ἴστορίαν γράψαντος, θυγατέρα οὖσαν, εἰς δὲ τὰ μέρη τῆς Καμπανίας οὐκ οἶδ' ὅπως διαβᾶσαν, ἐκεῖ τοὺς χρησμοὺς ἐξαγορεύειν, ἐν τινι Κουμᾷ οὕτω καλούμενῃ πόλει, ἐξ σημείοις διεστώση Βαΐων, ἔνθα τὰ θερμὰ τῆς Καμπανίας εἶναι συμβαίνει. Ἐθεασάμεθα δὲ ἐν τῷ πόλει γενόμενοι καὶ τινα τόπον, ἐν ᾧ βασιλικὴν μεγίστην ἐξ ἐνὸς ἐξεσμένην λίθου ἔγνωμεν, πρᾶγμα μέγιστον, καὶ παντὸς θαύματος ἄξιον, ἔνθα τοὺς χρησμοὺς αὐτὴν ἀπαγγέλλειν οἱ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότες παρὰ τῶν ἑαυτῶν προγόνων ἔφασκον ἐν μέσῳ δὲ τῆς βασιλικῆς ἐπεδείκνυον ἡμῖν τρεῖς δεξαμενὰς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένας λίθου, ὡν πληρουμένων ὕδατος, λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον, καὶ στολὴν ἀναλαμβάνοντας, εἰς τὸν ἐνδότατον τῆς βασιλικῆς βαδίζειν οἰκον, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένον λίθου, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου καθεζομένην ἐπὶ τῷ ψηλοῦ βήματος καὶ θρόνου, οὗτοι τοὺς χρησμοὺς ἐξαγορεύειν. Ταύτης δὲ τῆς Σι-

Iovinian. 1, 26. -- Isidor. Hispaliens. Origgi. 8, 8. -- Σουΐδ. ἐν λέξι. Σιβύλλα. -- Σχολιαστ. Πλάτων. εἰς Φαιδρ.

(ξ) Ἰουστῖν. λύγ. παραινετικ. πρὸς Ἑλληγας, 38.

ἡ Βύλλης ὡς χρησμῳδοῦ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν συγ-
 „ γραφέων μέμνηνται, καὶ Πλάτων ἐν τῷ Φαιδρῷ δοκεῖ
 „ δέ μοι τοῖς ταύτης χρησμοῖς ἐντυχὼν διὰ Πλάτων, τοὺς
 „ χρησμῳδοὺς ἐκθειάζειν ἔώρα γὰρ τὰ ὑπ' αὐτῆς πά-
 „ λαι προειρημένα ἔργοις πληρούμενα, καὶ διὰ τούτο
 „ θαιμάσας ἐν τῷ πρὸς Μένωνα λόγῳ, αὐταῖς λέξεσιν
 „ ἐπαινῶν τοὺς χρησμῳδοὺς, οὕτω γέγραφεν Ὁρθῶς ἄρα
 „ ἀν καλοῦμεν Θείους τε αὐτοὺς, οὓς δὴ νῦν λέγομεν χρη-
 „ σμῳδούς· οὐχ ἥκιστα φαῖμεν ἀν τούτους θείους εἶναι,
 „ καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπίπρους ὅντας, καὶ κατεχομένους ἐκ
 „ τοῦ Θεοῦ, ὅταν κατορθῶσι λέγοντες πολλὰ καὶ μεγά-
 „ λα πράγματα, μηδὲν εἰδότες, ὃν λέγουσιν σαφῶς καὶ
 „ φανερῶς εἰς τοὺς Σιβύλλης ἀφορῶν χρησμούς. Αὕτη
 „ γὰρ οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ, καὶ μετὰ τὸ γράψαι τὰ
 „ ποιήματα εἰχεν ἔξουσίαν διορθοῦσθαι, καὶ ἐπιξέειν μά-
 „ λιστα διὰ τὴν τῶν μέτρων ἀκρίβειαν, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς
 „ ἐπιπνοίας καιρῷ τὰ τῆς προφητείας ἐπλήρους παυσα-
 „ μένης δὲ τῆς ἐπιπνοίας, ἐπέπαυτο καὶ ἡ τῶν εἰρημένων
 „ μνήμῃ. Τοῦτ' οὖν αἴτιον τοῦ μὴ πάντα τὰ μέ-
 „ τρα τῶν ἐπῶν τῆς Σιβύλλης σώζεσθαις αὐτοὶ γὰρ ἐν
 „ τῇ πόλει γενόμενοι, παρὰ τῶν ποιητῶν μεμαθήκαμεν,
 „ τῶν καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἔχρησμῳδεῖ, ὑμῖν ὑπο-
 „ δειξάντων, καὶ φακόν τινα ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμέ-
 „ νον, ἐν φύᾳ τὰ λείψαντα αὐτῆς σώζεσθαι ἐλεγον. Ἐφα-
 „ σκον δὲ μετὰ πάντων, ὃν διηγοῦντο, καὶ τοῦτο, ὡς
 „ παρὰ τῶν προγόνων ἀκηκοότες, ὅτι οἱ ἐκλαμβάνοντες
 „ τοὺς χρησμοὺς, τηνικαῦτα ἐκτὸς παιδεύσεως ὅντες,
 „ πολλαχοῦ τῆς τῶν μέτρων ἀκριβείας διήμαρτον, καὶ
 „ ταύτην ἐλεγον αἰτίαν εἶναι τῆς ἐνίων ἐπῶν ἀμετρίας,
 „ τῆς μὲν χρησμῳδοῦ, μετὰ τὸ πεπαῦσθαι τῆς κατοχῆς
 „ καὶ τῆς ἐπιπνοίας, μὴ μεμνημένης τῶν εἰρημένων τῶν
 „ δὲ ὑπογραφέων δὶ απαιδευσίαν τῆς τῶν μέτρων ἀκρι-
 „ βείας ἐκπεπτωκότων· διὰ τοῦτο τοίνυν τὸν Πλάτωνα,
 „ εἰς τοὺς τῆς Σιβύλλης ἀφορῶντα χρησμοὺς, περὶ τῶν
 „ χρησμῳδῶν τοῦτ' εἰρηκέγαι δῆλον· ἔφη γὰρ οὕτως· Ὅταν

„ κατορθώσι λέγοντες πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα, μη
„ δὲν εἰδότες ὃν λέγουσι. ”

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μάρτυς Ἰουστῖνος περὶ τῆς Ἐρυθραίας
ἢ Κυμαίας Σιβύλλης· ὁ δὲ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος
ἱστορεῖ, ὅτι πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ῥώμης Ταρκύνιον
ἥλθε ποτε ἄγνωστός τις γυνὴ, προσφέρουσα εἰς ἀγορὰν
ἐννέα βιβλία, περιέχοντα Σιβυλλείους χρησμούς· ἐπειδὴ
δὲ ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν μεγάλην τῶν χρημάτων ζητοῦμέ-
νην τιμὴν ἡρνήθη τὴν ἀγορὰν, ἔρριψεν ἡ γυνὴ τὰ τρία βι-
βλία, καὶ πάλιν μετ’ ὀλίγον τὰ ἄλλα τρία εἰς τὸ πῦρ,
καὶ τὰ κατέκαυσεν· ὅποτε ἐκεῖνος ἐκπλαγεὶς, ἥγόρασε
τὰ λοιπὰ τρία περισθέντα βιβλία ἀντὶ τῆς τιμῆς, τὴν
ὅποιαν ἔζήτει τὸ καταρχᾶς, καὶ τὰ παρέδωκεν ὡς μυ-
στικὸν χρηστήριον περὶ τῶν σπουδαίων τῆς πολιτείας πρα-
γμάτων, εἰς τὴν φυλακὴν δύο ἀνθρώπων, οἵτινες μετὰ ταῦ-
τα ηὐξήθησαν εἰς δέκα [καὶ ἐπὶ Σύλλα, μέχρι τῶν δέκα
πέντε]. ἡ δὲ γυνὴ ἐκείνη ἔγεινε παραχρῆμα ἀφανῆς ἀλλ’,
ὅτε ἐκάνη τὸ Καπιτώλιον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, συνεκάη-
σαν καὶ τὰ βιβλία ταῦτα μετὰ τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν ὅποιον
ἔφυλάσσοντο (ο). Μετὰ τὴν ἀνοικοδομὴν τοῦ Καπιτω-

ο) Διονύσ. Ἀλικαρνασ. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. βιβλ. δ. 62. “ Λέγεται
„ δέ τι καὶ ἔτερον ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου βασιλείας πάνυ θαυμαστὸν εὐ-
„ τύχημα τῇ Ῥωμαίων ὑπάρξαι πόλει, ἔτε θεῶν τινος, εἴτε δαιμό-
„ ων εὐνοίᾳ δωρηθέν· ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ’ εἰς ἀπαντα-
„ τὸν βίου πολλάκις αὐτὴν ἔσωσεν ἐκ μεγάλων κακῶν. Γυνή τις ἀ-
„ φίκετο πρὸς τὸν τύραννον, οὐκ ἐπιχωρία, βίβλους ἐννέα μεστὰς
„ Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα· οὐκ ἀξιούντος δὲ τοῦ
„ Ταρκυνίου τῆς αἰτηθείσης τιμῆς πρίσθαι τὰς βίβλους, ἀπελθοῦσα
„ τρεῖς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε· καὶ μετ’ οὐ πολὺν χρόνον τὰς λοιπὰς
„ ἐνέγκαστα, τῇς αὐτῆς ἐπώλει τιμῆς· δόξασα δὲ ἀφρων τις εἶναι,
„ καὶ γελασθεῖσα ἐπὶ τῷ τὴν αὐτὴν τιμὴν αἰτεῖν περὶ τῶν ἐλατ-
„ τόνων, ἣν οὐδὲ περὶ τῶν πλειόνων ἐδυνήθη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα, πά-
„ λιν τὰς ἡμισείας τῶν ἀπολειπομένων κατέκαυσε, καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς
„ ἐνέγκαστα, τὸ ἵσον ἦτει χρυσίον. Θαυμάσας δὲ τὸ βούλευμα τῆς
„ γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος, τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ διηγη-

λίου, ὁ ὑπάτος Σκριβώνιος Κυρίων ἐπρότεινεν εἰς τὴν σύγκλητον ν' ἀποκαταστήσῃ τοὺς στίχους τῶν Σιβυλλῶν, καὶ οὕτως ἡ σύγκλητος διέταξε [κατὰ τὸ 677 ἔτος ἀπὸ κτίσεως τῆς 'Ρώμης] δὲ ἀπεσταλμένων, νὰ συλλέχθωσιν ἐξ ὅλων τῶν ἵταλικῶν καὶ Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ κατ' ἔξοχὴν ἐκ τῶν Ἐρυθρῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὃσοις ἐκ τῶν Σιβυλλείων στίχων ἐσώζοντο, καὶ, ἀφοῦ ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν νομιζόμενων ψευδῶν, ἐτέθησαν πάλιν

„σάμενος αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα, τί χρὴ πράττειν ἥρετο. Κάκεινοι διὰ „σημείων τιγῶν μαθόντες, ὅτι θεόπεμπτον ἀγαθὸν ἀπεστράφη, καὶ „μεγάλην συμφορὰν ἀποφαίγοντες τὸ μὴ πάσας αὐτὸν τὰς βίβλους „πρίσασθαι, ἐκέλευσαν ἀπαριθμῆσαι τῇ γυναικὶ τὸ χρυσῖον, δσον ἦτει, „καὶ τοὺς περιβυτας τῶν χρησμῶν λαβεῖν. Ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βί- „βλους δοῦσα, καὶ φράσασα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἡφα- „νίσθη ὁ δὲ Ταρκύνιος τῶν ἀστῶν ἄνδρας ἐπιφαγεῖς δύο προχειρισά- „μενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο θεράποντας παραζεύξας, ἐκείνοις „ἀπέδωκε τὴν τῶν βιβλίων φυλακήν, ὡς τὸν ἔτερον Μάρκον Ἀτύ- „λιον ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑψῷ ἐνδε- „τῶν δημοσίων, ὡς πατροκτόνου, εἰς ἀσκόν ἐρράφας βόειον, ἔρρι- „ψεν εἰς τὸ πέλαγος. Μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πό- „λις ἀναλαβοῦστα τὴν τῶν χρησμῶν προστασίαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφα- „νεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἱ διὰ βίου ταύτην ἔχον- „σι τὴν ἐπιμέλειαν, στρατειῶν ἀφειμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ „τὴν πόλιν πραγματειῶν, καὶ δημοσίους αὐτοῖς παρακαθίστησιν, ὡς „χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἄνδράσις „ποιεῖσθαι. Συνελόντες δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὔτω 'Ρωμαῖοι φυλάττουσιν, „οὔτε ὅσιον κτῆμα, οὔτε ἱερὸν, ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. Χρῶν „ταῖς δ' αὐτοῖς, ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάζεως καταλαβούσης „τὴν πόλιν, ἡ δυστυχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον, „ἡ τεράτων τιγῶν καὶ φαντασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς „φανέντων, οἷα πολλὰ συνέβη. Οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι „τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κατὰ γῆς ἐν τῷ γαφῷ „τοῦ Καπιτωλίου Διὸς, ἐν λιθίνῃ λάργακι ὑπὲρ ἄνδρῶν δέκα φυλατ- „τόμενοι. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς ἐβδομήκοντα καὶ ἐκατὸν „δλητηπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ γαφοῦ, εἴτ' ἐπιβουλῆς, ὡς οἴονται τιγες
(ΤΟΜ. Γ'. ΦΥΛ. Δ').

περίπου 1, 000 εἰς τὸν νέον ναὸν τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς καὶ τὸν παλαιὸν τρόπον (π). Ἐλλ', ἐπειδὴ ὑπῆρχαν πολλὰ ἀντίγραφα, καὶ ἔκαστος ἴδιώτης ἐπρόσθετεν εἰς τὸ ἀντίγραφον αὐτοῦ ὅπερ ἐνόμιζε πρὸς τούτους τοὺς στίχους σύμφωνον καὶ κατάλληλον, οἱ Ῥωμαῖοι, διὰ νὰ διατηρήσωσιν ὑπόληψίν τινα εἰς τὰ βιβλία τῶν Σιβυλλῶν, ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς ἴδιώτας ἐπὶ πουνῆ θανάτου νὰ φυλάττωσιν ἀντίγραφα· ἡ ἀπαγόρευσις δμως αὗτη παρεβιάσθη πολλάκις, καὶ ὁ Αὔγουστος, ὅτε ἀνηγορεύθη μέγιστος ἀρχιερεὺς, τὴν ἀνενέωσε, καὶ κατακαύσας ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας τοιούτων στίχων, νομίζομένων νόθων, ἐφύλαξε τοὺς γηησίους εἰς δύο χρυσᾶ κιβώτια, καὶ ἔκρυψεν αὐτοὺς εἰς τὸ ὑπόβαθρον τοῦ Παλατινίου Ἀπόλλωνος. Ἐλλὰ καὶ τούτους ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἔξετάσας πά-

,, ἐπ' ἀπὸ ταῦτομάτου, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ θεοῦ καὶ οὐ·
,, τοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. " -- 'Ο Οὐάρρων, καὶ κατ' αὐτὸν ἡ Λακτάντιος, θέλουν, ὅτι ἡ γυνὴ, ἡ πωλήσασα εἰς τὸν Ταρκύνιον τὰ Σιβύλλεια βιβλία, ἦτον ἡ ἐβδόμη Σιβύλλα, ἡ Κυμαία, ἡ καλούμένη Ἀμάλθεια, ἡ κατ' ἄλλους Δημοφίλη, καὶ Ἡροφίλη. Laetant. αὐτόθι.

π) Laetant. αὐτόθι. " Fenestella, diligentissimus scriptor, de XVviris dicens, ait, restituto Capitolio, retulisse ad senatum C. Curionem Cos. ut legati Erythras mitterentur, qui carmina Sibyllae conquisita Romam deportarent; itaque missos esse P. Gabinium, M. Octacilium. L. Valerium, qui descriptos a privatis versus circa mille Romam deportarunt." -- καὶ, de ira Dei, 22. " Fenestella vero etiam legatos Erythras a senatu esse missos refert, ut hujus Sibyllae carmina Romam deportarentur, et ea consules Curio et Octavius in Capitolio, quod tunc erat curante Q. Catulo restitutum, posse nenda curarent. " -- Διονύσ. Ἀλικαρνασ. αὐτόθι. " οἱ δὲ νῦν δυτες, ἐκ πολλῶν εἰσι συμφόρητοι τῶν τόπων· οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δὲ ἐξ Ἑρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἀντιγραφήν· οἱ δὲ ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρὰ ἀνδρῶν ἴδιωτῶν μεταγραφέντες "

λιν ὕστερον, ἄλλους μὲν ἀπέρριψεν, ἄλλους δὲ ἐνέκρινε [ρ].

Καθόλου δὲ τὰ Σιβύλλεια βιβλία εἰχαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν, τὴν ὅποιαν καὶ οἱ χρησμοὶ εἰς τοὺς "Ελληνας" καὶ ἐπὶ τοῦ Αὔρηλιανοῦ ἀκόμη, κατὰ τὴν γ'. ἔκατονταετηρίδα, ὁ πρῶτος τῶν βαυλευτῶν Οὐλπιος Συλλανὸς ἐπρόβαλεν εἰς τὴν σύγκλητον, περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ μαρκομαννικοῦ πολέμου νὰ συμβουλευθῶσι τοὺς χρησμοὺς τῶν Σιβυλλῶν [σ]. Μέρος ὅμως τῆς ὑπαρχούσης συλλογῆς τῶν Σιβυλλείων τούτων χρησμῶν ἐκάη ἐπὶ Ἰουλιανοῦ [τὸ 363 μ. Χ. ἔτος] καὶ ὅλοι δὲ ἡφαντίσθησαν ἐξ ὀλοκλήρου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ὀνορίου, τὸ ἔτος 399. Ἡ δὲ εἰς τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο δοθεῖσα ἀφορμὴ εἶναι ἡ ἔξῆς. Πρό τινος καιροῦ διεκηρύχθη εἰς τὴν Ῥώμην προφητεία, καθ' ἣν ἐλέγετο, ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία, τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῶν μυστικῶν μαγειῶν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, δὲν ἦθελε διαρκέσσει, εἰ μὴ 365 ἔτη, μετὰ τὰ ὅποια μέλλει παντάπασι νὰ καταστραφῇ. Ἡ προφητεία αὕτη ἐπροσδοκᾶτο νὰ πληρωθῇ τὸ 398, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ 368 ἔτος ἀπὸ

ρ) Δίων Κάσσ. ῥωμαϊκ. ἱστορ. βιβλ. νζ. 18. "Λδγιών τέ τε ὡς,, καὶ Σιβύλλειον, ἄλλως μὲν οὐδὲν τῷ τῆς πόλεως χρόνῳ προσῆκον,, πρὸς δὲ τὰ παρόντα ἀδόμενον, οὐχ ἡσυχῇ σφᾶς ἐκίνει· ἔλεγε γὰρ,, ὅτι,

„Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,

„Ῥωμαίους ἐμφυτος ὀλεῖ στάσις ἡ Συβαρίτις

„Ἀφροσύνα.

„Ο οὖν Τιβέριος ταῦτά τε τὰ ἐπη ὡς καὶ ψευδῆ ὅντα διέβαλε, καὶ τὰ βιβλία πάντα τὰ μαντείαν τινὰ ἔχοντα, ἐπεσκέψατο· καὶ τὰ μὲν ὡς οὐδενὸς ἄξια ἀπέκρινε, τὰ δὲ ἐνέκρινε, "

σ) Vopisc. in vita Aurelian. 20. "meministi P. C. me in hoc ordine saepe dixisse jam tum quum primum est Marcomannos erupisse, consulenda Sibyllae decreta, utendum Apollinis beneficiis, inserviendum Deorum immortalium praceptis."

τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἡ χριστιανικὴ πίστις ἥκμαζε καὶ τότε ἐπίσης, ως καὶ πρότερον. Ὁ, δὲ αὐτοκράτωρ Ὀνόριος, λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον ἀπὸ τῆς μοχθηρίας ταύτης τῶν ἔθνικῶν, διέταξε τὸ ἐπόμενον ἔτος γὰρ καῶσιν ὅλα τὰ βιβλία τῶν Σιβυλλῶν καὶ τοῦτο συνέβη τὸ 399, δύποτε κατηδαφίσθη ἐκ Θεμελίων δι ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸν ὄποιον ἐφυλάσσοντο [τ], Πλὴν ἀλλὰ, καὶ ταύτης τῆς καταστροφῆς γενομένης, ἐλέγετο ἀκόμη πάντοτε καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ὅτι σώζεται συλλογή τις αὐτῶν, καὶ ἐπιστεύετο ὡς γνησίᾳ· οὕτως, δύποτε δι Βελισσάριος κατὰ τὰ μέσα τῆς ί^{της}. ἑκατονταετηρίδος ἐποιωρκήθη εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τῶν Γότθων, ἡθέλησάν τινες ἐκ δύο Σιβυλλείων στίχων γὰρ προειπωσιν, ὅτι ἡ πολιορκία θέλει διαρκέσει μόνον μέχρι τοῦ πέμπτου μηνὸς· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἡ πρόρρησις δὲν ἐπληρώθη. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐρμηνεία τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν ἦτο πολὺ αὐθαίρετος, μὴ ὑποβαλλομένη εἰς φρισμένους τινὰς κανόνας, ἢ τάξιν, καὶ χρονολογίαν· ὅθεν καὶ τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν ὀνομάτων, τόπων, καὶ χρόνων φαίνεται, ὅτι ὑπαινίττεται ὁ λόγος, ὅτι καὶ δι έλαφρότατος ἄνεμος ἐδύνατο γὰρ διασκορπίση τὰ φύλλα τῶν Σιβυλλῶν [υ].

Ἡ σωζόμένη τὴν σήμερον συλλογὴ τῶν Σιβυλλείων προφητειῶν εἰς στίχους ἔξαμέτρους ἐλληνικοὺς δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀρχαία συλλογὴ, γνωστὴ εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τοῦ Ταρκυνίου Σουπέρβου· οὔτ' ἐκείνη, ἡτις ἔγεινε μικρὸν μετὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα· ἀλλ' οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐπιθεωρηθεῖσα καὶ ἐκκαθαρισθεῖσα. Διαιρεῖται δὲ εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἐκ τῶν ὄποιων τὸ μὲν πρῶτον διαλαμβάνει περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδάμ, καὶ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· τὸ δὲ δεύτερον, περὶ τῆς μελλού-

τ) Augustin. de civit. Dei, lib. 18. c. 53. 54.

υ) Conversat. Lexicon, 10 ter Bd. S. 219.

τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἡ χριστιανικὴ πίστις ἥκμαζε καὶ τότε ἐπίσης, ως καὶ πρότερον. Ὁ, δὲ αὐτοκράτωρ Ὀνόριος, λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον ἀπὸ τῆς μοχθηρίας ταύτης τῶν ἔθνικῶν, διέταξε τὸ ἐπόμενον ἔτος γὰρ καῶσιν ὅλα τὰ βιβλία τῶν Σιβυλλῶν καὶ τοῦτο συνέβη τὸ 399, δύποτε κατηδαφίσθη ἐκ Θεμελίων δι ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸν ὄποιον ἐφυλάσσοντο [τ], Πλὴν ἀλλὰ, καὶ ταύτης τῆς καταστροφῆς γενομένης, ἐλέγετο ἀκόμη πάντοτε καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ὅτι σώζεται συλλογή τις αὐτῶν, καὶ ἐπιστεύετο ὡς γνησίᾳ· οὕτως, δύποτε δι Βελισσάριος κατὰ τὰ μέσα τῆς ί^{της}. ἑκατονταετηρίδος ἐποιωρκήθη εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τῶν Γότθων, ἡθέλησάν τινες ἐκ δύο Σιβυλλείων στίχων γὰρ προειπωσιν, ὅτι ἡ πολιορκία θέλει διαρκέσει μόνον μέχρι τοῦ πέμπτου μηνὸς· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἡ πρόρρησις δὲν ἐπληρώθη. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐρμηνεία τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν ἦτο πολὺ αὐθαίρετος, μὴ ὑποβαλλομένη εἰς φρισμένους τινὰς κανόνας, ἢ τάξιν, καὶ χρονολογίαν· ὅθεν καὶ τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν ὀνομάτων, τόπων, καὶ χρόνων φαίνεται, ὅτι ὑπαινίττεται ὁ λόγος, ὅτι καὶ δι έλαφρότατος ἄνεμος ἐδύνατο γὰρ διασκορπίση τὰ φύλλα τῶν Σιβυλλῶν [υ].

Ἡ σωζόμένη τὴν σήμερον συλλογὴ τῶν Σιβυλλείων προφητειῶν εἰς στίχους ἔξαμέτρους ἐλληνικοὺς δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀρχαία συλλογὴ, γνωστὴ εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τοῦ Ταρκυνίου Σουπέρβου· οὔτ' ἐκείνη, ἡτις ἔγεινε μικρὸν μετὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα· ἀλλ' οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐπιθεωρηθεῖσα καὶ ἐκκαθαρισθεῖσα. Διαιρεῖται δὲ εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἐκ τῶν ὄποιων τὸ μὲν πρῶτον διαλαμβάνει περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδάμ, καὶ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· τὸ δὲ δεύτερον, περὶ τῆς μελλού-

τ) Augustin. de civit. Dei, lib. 18. c. 53. 54.

υ) Conversat. Lexicon, 10 ter Bd. S. 219.

σης κρίσεως τὸ δὲ τρίτον, περὶ τοῦ ἀντιχρίστου [φ]. τὸ τέταρτον, περὶ τῆς πτώσεως διαφόρων βασιλεῶν τὸ πέμπτον, περὶ τῶν Ῥωμαίων μέχρι τοῦ Καίσαρος Λουκίου τοῦ Βήρου τὸ ἕκτον, περὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην τὸ ἔβδομον, περὶ τῆς πτώσεως διαφόρων ἔθνων καὶ πόλεων καὶ τὸ ὅγδοον περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ῥώμης. Ή δὲ Σιβυλλα, ἡ ὁμιλοῦσα ἐνταῦθα, λέγει περὶ ἑαυτῆς, ὅτι εἶγαι νύμφη τοῦ Νῶε [γυνὴ ἐνὸς τῶν νιῶν αὐτοῦ], διατριψατα μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κιβωτόν [χ]. ἀλλαχοῦ δὲ [ψ], ὅτι ἐκ τῆς Βαβυλῶνος ἐστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁγομάζεται Ἐρυθραία, καὶ ἀναίσχυντος ψεύτρια ὅτι ἐνταῦθα διατρίβουσα, ἐνεπνεύσθη θεόθεν εἰς τὸ νὰ κηρύξῃ ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ παντὸς, εἰς τὸ νὰ διηγηθῇ τὸ παρελθόν, καὶ νὰ προείπῃ τὸ μέλλον. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ σχέδιον ἀναφέρει τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας, καὶ τῶν πρώτων γενῶν, τὸν Νῶε καὶ τὸν κατακλυσμὸν, τὴν νέαν φθορὰν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέπεσαν τὰ ἔθνη, τὴν σύστασιν τῶν τεσσάρων μεγάλων τῆς Ἀσίας βασιλείων, τὴν κατάλυσιν αὐτῶν, καὶ τὰ αἴτια ταύτης ἱστορεῖ τὰ συμβάντα ὅλων σχεδὸν τῶν τότε γνωστῶν μικρῶν φυλῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀσήμων πόλεων καὶ νήσων ἐκθέτει μάλιστα τὰ τῆς Φρυγίας καὶ Μακεδονίας, καὶ λεπτομερέστερον τὰ τῶν Ἐβραίων προλέγει τὴν ἔλευ-

φ) Παρβλ. Βιβλιοθήκ. Ἐλληνικ. ὑπὸ Ἀνδ. Γαζῆ, (ἐν Βενετίᾳ 1807) Τόμ. Α'. σελ. 100. “Τὸ τρίτον, περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ὅπερ ἄρ- „ χεται” Ἐκ δὲ τοῦ Σεβαστηνῶν. ‘Ο Καστέλλιος μετέφρασε ταύ- „ την τὴν λέξιν εἰς τὸν Λατινικὸν, Ex Augustinis (ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν „, τοῦ Αὐγούστου) καὶ αὕτη ἡ μετάφρασις παρέτρεψε τὸν Ἀγγλον „, Βιλχελμ δὲ Ἀλαβάστρο εἰς μεγάλην ἀπάτην, ἐνυόήσας, ὅτι αὕτη „, ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸν Λούθηρον, ὅστις ἦτοι ἐκ τοῦ τάγματος τῶν „, Αὐγουστίνων.”

χ) Βιβλ. Α'. στίχ. 295.

ψ) Βιβλ. Γ', στίχ. 746.

τιν τοῦ. Σωτῆρος, τὰ θαύματα καὶ τὰ πάθη ἀντοῦ, καὶ τοὺς διωγμοὺς, τοὺς ὅποιους ἔμελλαν νὰ ὑπομείνωσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ διηγεῖται μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ περιστατικῶς τὰς τύχας τῆς Ρώμης, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου. Εἰς τὰς προφητικὰς δὲ ταύτας ἐξιστορήσεις ἀναγινώσκονται σποράδην καὶ τινες διδασκαλίαι κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ πολυθείας, περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς μόνου θεοῦ, καὶ περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας· εἰς δὲ τὸ ἡ. βιβλίον [στίχ. 217] ἀπαντᾶται ἀκρόστιχον, τοῦ ὅποιου τὰ ἀρκτικὰ γράμματα ἀποτελοῦν τὰς λέξεις· Ἡ σοῦ Χριστὸς θεοῦ σωτὴρ σταυρός.

Ο συγγραφεὺς δὲ τῆς μέχρι τῆς σήμερον σωζόμένης ταύτης συλλογῆς τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν εἶναι κατὰ τὴν γνώμην σχεδὸν δλων τῶν ἐνδοξοτέρων κριτικῶν μεταγενέστερος τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ μάλιστα χριστιανὸς, ὅστις ἐρράψφδησε τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Νέας Διαθήκης, καὶ ἡθέλησε τοιουτοτρόπως ν' ἀποδώσῃ περισσότερον κύρος καὶ πίστωσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς μαρτυρουμένην καὶ ὑπὸ ἐθνικῶν συγγραμμάτων. Στηρίζεται δὲ ἡ κρίσις αὗτη εἰς τοὺς ἔξῆς μάλιστα λόγους· α] Ἡ Σιβυλλα, ἡ λαλοῦσα εἰς τὰ δύο βιβλία, λέγεται, ὅτι ἡτο σύγχρονος τοῦ Νῶε, καὶ γυνὴ ἐνὸς τῶν τριῶν παΐδων αὐτοῦ· ἡτο ἄρα προγενεστέρα τοῦ Μωϋσέως, ἐνῷ ὁ Μωϋσῆς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ ἀρχαιότατος προφήτης, καὶ οὔτε εἰς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, οὔτε εἰς ἄλλο τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀπαντῶμεν ἵχνος τι, τὸ ὅποιον μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τοιαύτην παλαιοτέραν προφῆτιν, καὶ ἐνῷ ἡ Σιβυλλα ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν τοσοῦτον διὰ τὴν παρθεγίαν καὶ τὸν ἄγαμον αὐτῆς βίον, διὰ τὰ ὅποια καὶ γομίζεται μάλιστα, ὅτι ἔλαβε τὸ χάρισμα τῆς προφητείας [ω]. — β.) Ὁ συγγραφεὺς ἐξελέγχεται χρι-

ω) Hieronym. contra Jovinian. lib. I. “ qnid referam Sibyllas Erythraeam atque Cumanam, et octo reliquas? nam

στιανὸς, ὅταν λέγῃ, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τῆς ἄγίας γεννεᾶς τοῦ Χριστοῦ [α]. — γ'.) 'Ο προφήτης Ἡσαΐας, τοῦ ὅποιου ἡ φράσις τοῦ λόγου εἶναι τοσοῦτον σαφὴς, ὥστε ὁ Ἱερώνυμος προτιμᾷ γὰ τὸν ὄνομάζη εὐαγγελιστὴν μᾶλλον, ἢ προφήτην, δὲν περιγράφει ὅμως τοσοῦτον λεπτομερῶς τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνσαρκώσεως, ὅσον τὸ ὅγδοον βιβλίον τῶν Σιβυλλῶν οὕτως, ὃ μὲν Ἡσαΐας προλέγει καθόλου, ὅτι ἡ παρθένος θέλει συλλάβει, καὶ θέλει γεννήσει υἱὸν, τὸν ὅποιον μέλλει γὰ ὄνομάση: Εμμανουὴλ [β]. ἡ δὲ Σιβυλλα προφητεύει ἀκριβέστερον τοῦ προφήτου· διότι προφέρει καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου ἑκείνης, καὶ ὄνομάζει αὐτὴν Μαρίαν φανερόγει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ εὐαγγελίσαντος τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ λόγου, καλοῦσα αὐτὸν Γαβριὴλ· μνημονεύει καὶ τοῦ διαλόγου, τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς παρθένου Μαρίας, οὐδὲ παραλείπει τὴν ταραχὴν ταύτης πρὸς τοὺς ὅποιους ἥκουσε λόγους παρὰ τοῦ ἀγίου πνεύματος· ἀποδίδει εἰς τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας τὰ ὄνόματα τοῦ Θεοῦ, Λόγου, καὶ Χριστοῦ, καὶ βεβαιοῦ, ὅτι ἡ παρθενία αὐτῆς ἔμεινεν ἀφθορος ἐκ τοῦ τόκου [γ]. — δ.] Προλέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς γεννᾶμαι εἰς τὴν ἐν Βηθλεὲμ φάτνην· ὅτι νέος τις ἀστὴρ προσκαλεῖ τοὺς μάγους εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, καὶ, ὡς ἀν εἰχεν, ὅτε ἔγραφε, τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀναφέρει τὸ θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πέντε ἄρτων καὶ δύο ἵχθυών, καὶ λέγει τὸν ἀριθμὸν τῶν χορτασθέντων ἐξ αὐτῶν, καὶ πόσοι κόφινοι ἐπληρώθησαν ἄρτων [δ]. Διηγεῖται προσέτι τοὺς κατὰ τὸ πάθος δοθέντας εἰς τὸν Ἰη-

„ Varro decem fuisse autumata, quarum insigne virginitas est,
„ et virginitatis praemium divinatio. ”

α) Βιβλ. Η'. στίχ. 484.

β) Ήσ. ζ. 14. “ Ιδεὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ. ”

γ) Βιβλ. Η'.

δ) Βιβλ. Η', σελ. 736, ἔκδοσ. Gallaeus.

σοῦν κολάφους³ καὶ τὰ ἐμπτύσματα, τὴν χολὴν καὶ τὸ δῖος, τὰ προσενεχθέντα εἰς σβέσιν τῆς δίψης αὐτοῦ, τὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεθέυτα ἀκάνθινον στέφανον, τὸ σχίσμα τοῦ καταπετάσματος τοῦ ναοῦ, τὸ σκότος, τὸ δόποιον κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος ἐκάλυψε τὴν γῆν ἀπὸ ἔκτης ὥρας μέχρις ἐννάτης, τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν μετὰ τρεῖς ὥμερας ἀνάστασιν [ε]. — έ.] Περιγράφει τὴν ἐπὶ γῆς βασιλείαν τοῦ Ἰησοῦ Χρηστοῦ κατὰ τὸ φρόνημα τῶν χιλιαστῶν [ξ]. — ζ'.] Ἐκθέτει τὴν σειρὰν τῶν ρώμαιων αὐτοκρατόρων κατὰ τὴν τάξιν τῆς διαδοχῆς αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρις Ἀντωνίου τοῦ Εὔσεβοῦς, καὶ τῆς υἱοθετήσεως τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ τοῦ Λουκίου Βήρου. — "Ολα δὲ ταῦτα ἀποδεικνύουν, ὅτι τὰ βιβλία τῶν Σιβυλλῶν, εἰς τὴν δόποιαν

, Εἰν ἄρτοις ἄμα πέντε καὶ ἰχθύεσσι δυοῖσιν
 ,, ἀνδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρήμῳ πέντε κορέσσει,
 ,, καὶ τὰ περιστεύοντα λαβῶν μετὰ κλάσματα πάντα,
 ,, δώδεκα πληρώσει κοφίνους εἰς ἐλπίδα πολλῶν. ,,

ε) Βιβλ. Η'. αὐτόθι·

,, Εἰς ἀνόμους χεῖρας καὶ ἀπίστων ὑστερον ἤξει,
 ,, δώσουσι δὲ θεῷ ραπίσματα χερσὶν ἀνάγνοις,
 ,, καὶ στόμασιν μιαροῖσι τὰ πτύσματα φαρμακόεντα,
 ,, δώσει δ' εἰς μάστιγας ἀπλῶς ἀγνὸν τότε νῶτον.
 ,, Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει, μή τις ἐπιγνῷ,
 ,, τίς λόγος, οὐ πόθεν ἡλθεν, ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ,
 ,, καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.
 ,, Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, κ' εἰς δίψαν δῖος ἔδωκαν,
 ,, τῆς ἀφιλοξείνης ταύτην δείξουσι τράπεζαν.
 ,, Ναοῦ δὲ σχισθήσεται πέτασμα, καὶ ἥματι μέσσῳ
 ,, νὺξ ἔσται σκοτώσσα πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.
 ,, Καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει, τρίτον ἥμαρ πνωσας,
 ,, καὶ τότ' ἀπὸ φθιμένων ἀναδείξεις εἰς φάσις ἤξει,
 ,, πρῶτος ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξεις. "

ξ) Βιβλ. Β'. καὶ Γ',

τὰ ἔχομεν τὴν σήμερον κατάστασιν, συνετάχθησαν περὶ τὸ μέσον τῆς β'. ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ συγγραφέως χριστιανοῦ [η].

Περὶ τοῦ κύρους δὲ τῶν χρησμῶν τούτων ἀπὸ μέρους τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἃξιον εἶναι νὰ σημειώσωμεν, ὅτι μετὰ τὰ προφητικὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία, καὶ τὰ κανονικὰ τῆς Νέας, εἰς οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν προσέτρεχαν οἱ ἀπολογηταὶ τῆς β'. καὶ γ'. ἑκατονταετηρίδος, τοσοῦτον συχνάκις, καὶ μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως, πρὸς ἀντίρρησιν τῶν ἔθνικῶν, ὅσον εἰς τούτους. Ἐντεῦθεν δὲ ἔξαγεται, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐκκλησίας ἐνομίζοντο γνήσιοι, καὶ μάλιστα ὡς ὅπλον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εὑρισκόμενον ὅμως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἔθνικῶν. Καὶ τοιαύτην λοιπὸν γνώμην ἔχοντες περὶ τῶν χρησμῶν τῶν Σιβυλλῶν οἱ ἀρχαῖοι τῆς ἐκκλησίας συγγραφεῖς, ἀπεδέχοντο τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐσέβοντο μεγαλως^{ούτως}, ὁ ἀποστολικὸς πατὴρ Ἡρμᾶς ὑπολαμβάνει Σιβυλλαν τὴν ὄφθεῖσαν εἰς αὐτὸν γραῦαν γυναικα [θ]. Κλήμης, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀποδίδει εἰς τὰς Σιβύλλας, ὡς φαίνεται, τὴν

η) Ἰδὲ Dictionnaire histor. crit. chronolog. etc. de la Bible, par Augustin Calmet, Tom. III p. 550 suiv. -- Ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὁ μὲν Κασωβῶν, Σκαλίγρος, Βλονδῆλος, καὶ ἄλλοι, συγγραφέα αὐτῶν εἰκάζουν τὸν αἵρετικὸν Μεντανόν ὁ δὲ Οὐέτιος, τοὺς Γνωστικούς^{ούς} ὁ δὲ Καβέος, τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χριστιανούς^{ούς} ὁ Γρότιος ὅμως γνωματεύει, ὅτι συνετάχθησαν μὲν πρότερον ὑπὸ Ἰουδαίων, ἐνοθεύθησαν δὲ τὸ μετὰ ταῦτα ὑπὸ χριστιανῶν^{ον} καὶ τελευταῖον ὁ Γερχ. Ἰωάν. Οὐόσσιος παραδέχεται πολλοὺς κατὰ διαφόρους καιροὺς τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν συγγραφεῖς. Lehrb. d. Kircheng. von Gieseler, Iter Bd. S. 186. y. (ἔκδοσ. γ'. Bonn, 1831.)

θ) Herm. Pastor, I. I. Vis. 2, n. 4. "Revelatum autem est mihi, fratres, dormienti a juvēne specioso et dicente mihi; „anum illam, a qua accepisti libellum, quam putas esse? Et „ego dixi: Sibyllam. Erras, inquit, non est."

αὐτὴν] ἀξίαν, τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς ἀγίας Γραφῆς [ι]. 'Ο ιερὸς Ἰουστῖνος λέγει, ὅτι ἀπὸ μέρους τῆς ἐθνικῆς ἔξουσίας ἡ ἀνάγνωσις τῶν Σιβυλλῶν ἥτον ἀπηγορευμένη ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἀπετρέποντο οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ τὰς ἀναγινώσκωσι, καὶ νὰ δίδωσιν αὐτὰς εἰς τοὺς ἐθνικούς [κ]. Θεόφιλος, ὁ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, συναριθμεῖ τὰς Σιβύλλας μετὰ τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἀντιγράφει πολλοὺς στίχους ἐξ αὐτῶν [λ]. Συχνοτέρα ὅμως χρῆσις τῶν Σιβυλλείων βιβλίων γίνεται παρὰ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ὅστις ὅχι μόνον μνημονεύει αὐτῶν ἐς πίστης μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ [μ], ἀλλὰ καὶ μᾶς βεβαιοῦ, ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος [δὲν ἔξενυρομεν εἰς ποιον ἀπόκρυφον σύγγραμμα] παρέπεμπεν ἐνίστε εἰς αὐτὰ τοὺς ἐθνικούς [ν]. Τελευταῖον δὲ ὁ Λακτάντιος ὑποστηρίζει ἔκα-

ι) Παρὰ Ἰουστίν. τῷ μάρτ. Ἀποκρίσ. πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξ. ἐν Ἐρωτήσ. οδ. "Ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως τὸ τέλος ἐστὶν, ἡ διὰ τοῦ πυρὸς κρίσις τῶν ἀσεβῶν, καθά φασιν αἱ γραφαὶ προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθὼς φησιν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ."

κ) Ἰουστίν. Ἀπολογ. Β'. ὑπὲρ χριστιαν. 20. "Κατ' ἐιέργειαν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν τὰς Ὅστασις, σπου, ἡ Σιβύλλης, ἡ τῶν προφητῶν βίβλους ἀναγινωσκόντων, ὥπως διὰ τοῦ φόβου ἀποστρέψωσιν ἐντυγχάνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλῶν γνῶσιν λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ δουλεύοντας κατέχωσιν ὅπερ εἰς τέλος οὐκ ἵσχυσαν πρᾶξαι ἀφόβως μὲν γάρ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν, ἐπιστάμενοι πᾶσιν εὐάρεστα φανήσεσθαι· καὶ διάγοντες δὲ πείσωμεν, τὰ μέγιστα κερδήσαντες ἐσόμεθα."

λ) Θεόφιλ. πρὸς Αὐτόλυκ. βιβλ, β'. 3. 31. 36.

μ) Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρεπτ. πρὸς Ἑλλην. 2. §. 27. -- 4. §. 50. §. 54. καὶ ἀλλαχοῦ.

ν) Στρωματ. 5'. κεφ. 5'. §. 42. 43. "Δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου, κηρύγματι ὁ ἀπόστολος λέγων Παῦλος· Λάβετε καὶ τὰς ἐλ-

στον σχεδὸν ἄρθρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ διὰ τοῦ κύρους τῶν Σιβυλλῶν, καὶ ὑπερασπίζει τὸ γνήσιον αὐτῶν κατὰ τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων [ξ]. Ἀλλ' ὁ Κέλσος διατείνεται ἀπ' εὐθείας, ὅτι οἱ χρησμοὶ οὗτοι εἰναι νόθοι, καὶ ὅτι παρεισέφρησαν πολλαὶ βλασφημίαι [σ]. καὶ ὁ Ὁριγένης τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ, τὴν ὅποιαν προεάπτει εἰς τινας χριστιανοὺς, μεταχειρίζομένους τὰς Σιβύλλας, καὶ ἐπονομάζομένους ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τοῦτο χλευαστικῶς Σιβυλλιστὰς, παρατρέχει τοσοῦτον ἐπιπολαίως, ὡς τε μαρτυρεῖ προφανῶς, ὅτι τὸ κατ' αὐτὸν βραχυτάτην, ἦ οὐδεμίαν ἀξίαν ἀπέδιδεν εἰς αὐτάς [π]. Τὸ αὐτὸν εἰκάζομεν καὶ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅταν ἀκούωμεν αὐτὸν λέγοντα [ρ]. “ Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπιστοῦσι, καὶ ταῦθ' ὄμολοι, γοῦντες Ἐρυθραῖαν γεγενῆσθαι Σιβύλλαν μάντιν ὑποπτεύουσι δέ τινα τῶν τῆς ἡμετέρας θρησκείας, ποιητικῆς μούσης οὐκ ἀμοιρον, τὰ ἔπη ταῦτα πεποιηκένται, νοθεύεσθαι τε αὐτὰ, καὶ Σιβύλλης θεσπίσματα εἰναι λέγεσθαι, ἔχοντα βιωφελεῖς γνώμας, τὴν πολλὴν τῶν ἥδονῶν περικοπτούσας ἔξουσίαν, καὶ ἐπὶ τὸν σώ-

, ληνικὰς βίβλους, ἐπίγνωτε Σιβύλλαν, ὡς δῆλοι ἔνα Θεὸν καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, καὶ τὸν Ὑστάσπην λαβόντες, ἀνάγνωτε, καὶ εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον καὶ σαφέστερον γεγραμμένον τὸν νιὸν τοῦ Θεοῦ.”

ξ) Lactant. de falsa relig. c. 6. -- de vera sapient. c. 15. ο) Ὁριγέν. κατὰ Κέλσ. βιβλ. ζ. σελ. 368. “ ὑμεῖς δὴ καὶ Σιβύλλαν, ἢ χρῶνταί τινες ὑμῶν, εἰκότως ἀν μᾶλλον προεστήσασθε, ὡς τοῦ Θεοῦ παῖδα· νῦν δὲ παρεγγράφειν μὲν εἰς τὰ ἐκείνης πολλὰ καὶ βλάσφημα εἰκῇ δύνασθε.”

π) Ὁριγέν. αὐτόθι, βιβλ. έ. σελ. 272. “ Εἰπε δέ τινας εἰναι καὶ Σιβυλλιστάς τάχα παρακούσας τινῶν, ἐγκαλούντων τοὺς οἰομένους προφῆτιν γεγονέναι τὴν Σιβύλλαν, καὶ Σιβυλλιστὰς τοὺς τοιούτους καλεσάντων.”

ρ) Βασιλ. Κωνσταντ. λόγ., ὃς ἔγραψε τῷ τῶν ἀγίων συλλόγῳ, κεφ. ιθ'.

„φρονά τε καὶ κόσμιον βίον ὁδηγούσας ἐν προφανεῖ δὲ „ἡ ἀλήθεια, τῆς τῶν ἡμετέρων ἀνδρῶν ἐπιμελείας συλ- „λεξάσης τοὺς χρόνους ἀκριβέστερον ὡς πρὸς τὸ μηδένα „τοπάζειν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ κάθοδον καὶ κρίσιν „γεγενῆσθαι τὸ ποίημα, καὶ ὡς πάλαι προλεχθέντων „ὑπὸ Σιβύλλης τῶν ἐπών ψεῦδος διαφημίζεσθαι.“ —
Κατὰ τὴν τετάρτην ἔκατοντα ετηρίδα ἀναφέρουν μὲν ἀ-
κόμη ταύτας τὰς προφητείας τινὲς τῶν Πατέρων, ἀλλὰ
πάντοτε σπάνιωτερον καὶ δὲ Αὐγουστῖνος [σ] δὲν ἀνα-
γνωρίζει εἰς αὐτὰς ἐπίσημόν τι κῦρος, ἀλλὰ μάλιστα
φαίνεται, ὅτι δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν γνώμην τῶν λεγόν-
των, ὅτι εἴναι πλάσμα τῶν χριστιανῶν. Ἀπὸ δὲ τῶν
χρόνων τοῦ Αὐγουστίνου καὶ ὕστερον οὐδεὶς πλέον πα-
τὴρ ἢ συγγραφεὺς τῆς ἐκκλησίας μετεχειρίσθη τὴν μαρ-
τυρίαν τῶν Σιβυλλῶν, καὶ οὕτως ἡ χρῆσις αὐτῶν ἔπαυσε
παντάπασιν [τ].

Ἐξεδόθησαν δὲ οἱ Σιβύλλειοι χρησμοὶ τὸ μὲν πρῶ-
τον ἐν Βασιλείᾳ, 1545, εἰς 4ον, ὑπὸ Xystus Betulejus.
ἐπειτα δὲ, εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, 1555, εἰς 8ον, ὑπὸ Casta-
glio, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ τινῶν κριτικῶν δι-
ορθώσεων τρίτη ἔκδοσις ἔγεινεν ἐν Παρισίοις τὸ 1566,
περιέχουσα μόνον τὸ κείμενον τοῦ Βητουλητοῦ τετάρτη,
ῳδαύτως ἐν Παρισίοις, 1589, 1599, 1607, ὑπὸ Opso-
raeus, Ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ μετὰ πολλῶν ἴστορι-
κῶν ἐρμηνειῶν τοῦ κειμένου πέμπτη, ἐν Ἀμστελοδάμῳ,
1689, εἰς 4ον, ὑπὸ Γαλλαίου [Servat. Gallaeus], ὥστις
παρέβαλε νέον χειρόγραφον τοῦ κειμένου, καὶ διεσάφη-
σε πολλὰ χωρία αὐτοῦ. Ὁ δὲ περιβόητος φιλολόγος
Ἀγγελος Μάιος ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως εἰς τὴν Ἀμβρο-
σιανὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μεδιολάνου καὶ ιδ. βιβλίον
τῶν Σιβυλλείων τούτων προφητειῶν, καὶ ἔξέδωκεν αὐτὸ-
διὰ τοῦ τύπου τὸ 1817 ἔτος.

σ) Augustin. de civit. Dei lib. 18, c. 47.

τ) Mochler's Patrolog. Iter Bd. S. 946. ff.